

22plus

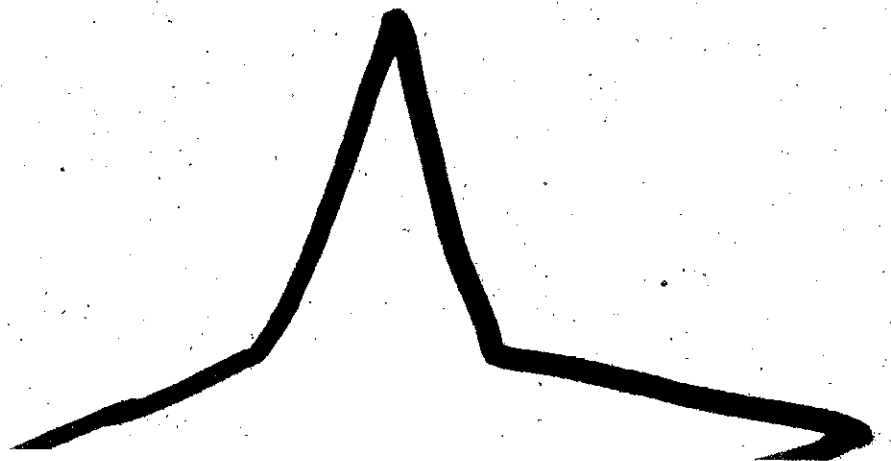
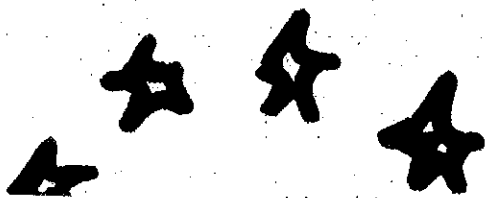

Grupul PP
în Parlamentul European

ANUL XX · NR. 343 · 5 MARTIE 2013

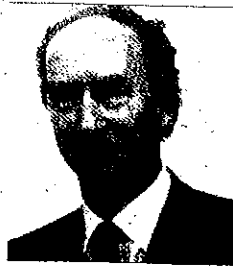
Relațiile

Uniunii Europene **cu Rusia**

Chestiunea rusă

Se poate oare zice că, pentru Europa, „chestiunea rusă“ se pune în aproape aceiași termeni, în ciuda bulversărilor recente? Într-adevăr, sărbătorim 20 de ani de la sfârșitul URSS; într-adevăr, lumea s-a schimbat mai mult în ultimii 20 de ani decât din 1945; într-adevăr, criza economică relansează incertitudinile asupra viitorului Europei. Însă începând cu Ecaterina cea Mare, Rusia continuă să oscileze mereu între Est și Vest, între europeniști și slavofili, occidentalisti și, de acum, „eurasiatici“. Ce este Rusia? Este ea, așa cum spunea Churchill, o „enigmă învăluită de mister“? Pentru a

JEAN-DOMINIQUE GIULIANI

adopta aici expresia folosită de Hélène Carrère d'Encausse, așa spune că „Rusia este o țară europeană a cărei putere este asiatică“. Uniunea Europeană este prin urmare preocupată de evoluția acesteia.

Pentru Uniunea Europeană, chestiunea relațiilor cu Rusia este esențială și foarte importantă:

- este cel mai mare vecin al său și cea mai mare țară din lume din punct de vedere al teritoriului,
- este o țară în declin, care se străduiește să stopeze acest declin cu dificultate,
- este un factor de destabilizare a Uniunii Europene și a mai multor state - membre de la frontierele europene,
- este astăzi aproape un obstacol în calea realizării anumitor obiective de politică externă ale Uniunii Europene.

Aș dori să fac trei serii de observații:

- 1) Pe de o parte, avem o putere rusă și, pe de alta, avem din ce în ce mai mult interese comune între Uniunea Europeană și Rusia.
- 2) Asta duce la un fel de dialoag al surzilor între Uniunea Europeană și Rusia.
- 3) Ceea ce duce la întrebarea următoare: este posibil să stabilizăm și mai apoi să dezvoltăm cu Rusia o relație pe termen lung, durabilă, stabilă și de încredere, deci productivă?

o entitate politică nestabilizată. Coeficientul lui Gini, care măsoară inegalitățile, este unul dintre cele mai ridicate din lume, 45%.

b) Voința de a stopa declinul este și ea evidentă

Vladimir Putin, care este la putere de 14 ani - pentru că este fals să vorbim despre „revenirea“ sa la putere, după ce a fost prim-ministru - îl are ca model pe Alexandru al II-lea, țarul reformator (1818-1881) și pe prim-ministrul Stolypin (1906-1911). El a angajat reforme reale pe care nu trebuie să le subestimăm, în materie demografică, în materie ecologică, în materie de echipare a țării. Fără a emite pentru moment vreo judecată asupra metodelor, trebuie să recunoaștem eforturile legitime și reale ale puterii ruse pentru a restabili un stat „cșuat“ (état failli). Pe de altă parte, fie că vrem, fie că nu vrem, asistăm la progrese relative ale democrației, pentru că încetul cu încetul se dezvoltă o conștiință politică a societății civile deschisă lumii grație Internetului, care numără deja mai mult de 70 de milioane de utilizatori.

c) Rezultatele nu sunt meruete

În materie de democrație și stat de drept, este evident că Rusia nu este nici un model, nici un succes. Din 1.212 hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO) privind Rusia, 1.140 au dus la o condamnare pentru încălcarea unui principiu fundamental al dreptului. În absența unei opoziții credibile și structurate, puterea rusă - este o tradiție - e o putere brutală, care se bazează azi esențialmente pe membrii vechilor sau actualelor organe de Securitate. Este o putere prin esență verticală, care se exprimă prin forță și care nu are nimic de-a face cu practica noastră democratică.

În fine, și mai important, în materie de politică externă, Rusia a revenit în prim-plan. Ea poate să așeze numeroase realizări: aderarea la OMC în decembrie 2011, dar și diplomația vetoului pe care l-a ex-

primat recent în Orientul Apropiat, mai ales opunându-se condamnării puterii siriene de către Consiliul de Securitate al ONU. În fine, ea a inițiat cu mai mult sau mai puțin succes relații noi de cooperare în Asia de Est și Asia Centrală, la frontierele sale.

Se știe că manifestațiile de protest din 2011, după re alegerea ca președinte a lui Vladimir Putin, au surprins pe toată lumea, inclusiv puterea rusă. În realitate, tinerii și embrionul unei clase mijlocii ruse se consideră păcăliți de conducătorii lor. Dimitri Medvedev - lider tânăr, modern - suscitase speranța unei deschideri. Revenirea lui Putin a părut să fie un joc trucat, care traducea reînțoarcerea la rătăcirile trecutului, adică la confiscarea puterii. Cu ocazia protestelor de la sfârșitul lui 2011, s-au confruntat ruși a căror cultură politică este esențialmente televizuală - televiziunile fiind controlate de către stat - și ruși mai tineri, deschiși către internațional, a căror cultură este de acum cea a rețelilor sociale și a Internetului.

Concluzia acestei prime reflecții este că Rusia de azi respectă din ce în ce mai puțin idealurile democratice, așa cum le împărtășim în Europa. În interiorul țării, o democrație căreia i s-a pus botniță, cu inegalități flagrante, care nu poate suscita decât pesimism în privința evoluției situației politice interioare. În exterior, suntem confrunțați cu o diplomatie rusă esențialmente defensivă, o diplomatie a netașului, provocatoare, chiar agresivă, așa cum am văzut în Georgia, o diplomatie care nu participă nici la pacea și nici la stabilitatea internațională, care nu ezită să frecventeze state „parla“ (états voyous) și al cărei principal motor rămâne antiamericanismul primar.

2) Interese strategice din ce în ce mai mult comune

Și totuși, între Uniunea Europeană și Rusia, complementaritățile sunt din ce în ce mai evidente. Acestea sunt economice, geostrategice și politice.

a) Complementaritățile economice

Profunzimea strategică pe care o dă Europei, în materie economică, Rusia, „mie cap al continentului asiatic“, după cum o descria scriitorul francez Paul Valéry, este destul de evidentă. De altfel, schimburile comerciale, în ciuda dificultăților politice, se ridică totuși la 264 de miliarde de euro pe an. Ele privesc în primul rând energia (80% din importurile europene ce provin din Rusia privesc petrolul și gazul, adică 156 de miliarde de euro). Se știe că Rusia posedă toate resursele minerale identificate în tabloul elementelor fundamentale. Rusia este al treilea partener comercial al Uniunii Europene și reprezintă, 9,5% din schimburile noastre comerciale, în timp ce UE este primul partener comercial al Rusiei cu 47,1% din comerțul său exterior. Deficitul comercial al Uniunii este de 90 de miliarde de euro. Acesta a crescut cu 37% din 2007 încoace, în timp ce exporturile noastre europene nu au crescut decât cu 5%. Stocul investițiilor directe străine se ridică la 493 de miliarde de euro (sau 300 de miliarde, dacă facem abstracție de investițiile ce provin din paradisuri fiscale nontransparente). Trei sferturi din stocul investițiilor străine din Rusia provine din Uniunea Europeană, care așează în acest domeniu un excedent de mai bine de 78 de miliarde de euro.

Oricare ar fi dificultățile politice și divergențele UE cu Rusia, complementaritățile comerciale și economice sunt foarte puternice între cele două blocuri. Este, de altfel, adevărat că, pentru Uniunea Europeană, modernizarea Rusiei, cumpărarea materiilor prime sau exploatarea resurselor creează o relație de interdependență, care conține un potențial pentru viitor. Într-adevăr, mai mult decât de dependența Uniunii Europene, care importă 50% din energia sa și 60% din gaz, trebuie să vorbim despre interdependență, din moment ce Rusia nu se poate lipsi de resursele rezultând din schimburile cu Uniunea Europeană.

b) Complementaritățile economice sunt și ele foarte puternice

Rusia se vede, într-un fel, ca o punte între Asia și Europa, într-un moment în care cele mai importante creșteri economice

1) O putere determinată să stopeze declinul rusesc

Declinul rusesc e o evidență, ca și voința de a-l stopa. Însă rezultatele nu sunt meruete certe.

a) Declinul rusesc e o evidență

Sfârșitul Uniunii Sovietice a reprezentat o adevărată bulversare, similară celei a unui mare conflict. Rusia a pierdut 20% din teritoriul și aproape 50% din populația sa, care număra atunci 246 de milioane. Rusia are astăzi 142 de milioane de locuitori. Evoluțiile demografice sunt catastrofale, iar această țară pierde 1 milion de persoane active pe an. Speranța de viață se ridică la 60 de ani pentru bărbați și 73 de ani pentru femei. Îmbătrânirea populației este considerabilă. Proportia pensionarilor din electorat este astăzi de 37%. Ea va fi probabil 50% în 2050. Punctele slabe ale economiei rusești, care este o economie de rentă, sunt cunoscute: 40% din rețetele fiscale ale statului provin din petrol și gaze. În fine, bulversările sociale care animă societatea rusă, printre care figurează, în primul rând, inegalitățile foarte puternice și cleptomania unei părți a clasei politice, fac din această

și cele mai importante mase demografice sunt în Asia. Rușii sunt însă tot atât de atrași de *Uniunea Europeană*, de modul său de viață, de cultura sa, de politica sa, de maniera sa de a trăi și de a concepe economia. Societatea civilă rusă este atrasă de Occident. Rusia trebuie să înfrunte o Asia foarte dinamică, ale cărei populații încep să ajungă în Extremul Orient rus. Pentru Rusia, Europa rămâne deci un partener indispensabil.

Pentru *Uniunea Europeană*, a avea legături stabilizate și normalizate cu Rusia ar fi un atu considerabil în relațiile sale cu Asia, pentru care ar putea să reprezinte un element relațional original.

În fine, pe plan geostrategic, ies la iveală noi potențialități. Deschiderea, grație încălzirii globale, a rutelor maritime din Nord (pasajul din Nord-Est), utilizate deja pentru prima dată de 46 de nave în 2011, lasă să se întrevadă o puternică reducere a duratei, și prin urmare a costului transporturilor între Asia și Europa. Aceste transformări considerabile ale condițiilor economice ale comerțului între Asia și Europa replasează Rusia în centrul jocurilor economice și strategice din care oarecum ieșise.

c) Interese politice adesea comune

Rusia încearcă să regăsească statutul de mare putere pe care l-a pierdut de fapt. Ea poate să o facă, grație capacității sale de a da bătaie de cap. Însă ea nu poate fi în mod durabil prietena intimă a statelor „paria” și să se mulțumească să-i aibă drept oaspeți pe Hugo Chavez și Alexandru Lukașenko, pentru a-și demonstra întoarcerea pe scena internațională. Ea va trebui și să aducă o reală valoare adăugată pozitivă în relațiile internaționale, iar Europa îi poate oferi această posibilitate. E drept că principala motivare a politicii externe ruse este cea antiamericană și eșecul politicii de repornire (*Reset Policy*) a lui Barack Obama lasă deschise posibilități foarte importante pentru *Uniunea Europeană* care, în alianța cu Statele Unite, ar putea juca propriul său rol pentru a ajuta Rusia să se recicleze și să normalizeze revenirea sa pe scena internațională.

și cele care au avut șansa de a scăpa. Rus profită de pe urma acestor diviziuni, în aici este poate loc pentru unul dintre principalele eforturi pe care *Uniunea Europeană* trebuie să le facă: e vorba despre puner la punct a unei poziții unitare în privința Rusiei. Este dificil, dar este o sarcină prioritară. Instituțiile europene, și mai ales Comisia și Parlamentul, au fost nevoite să adopte poziții critice la adresa evoluțiilor interne rusești. Dar trebuie să recunoaștem că ele au știut să adopte moderații necesară menținerii unui dialog cu mare ansamblu rus.

4) Este oare posibilă stabilizarea durabilă a relațiilor dintre *Uniunea Europeană* și Rusia?

3) Un dialog al surzilor foarte neproductiv

Și totuși, relațiile între *Uniunea Europeană* și Rusia sunt destul de dezamăgitoare.

a) **Crizele și evenimentele recente** demonstrează cât este de dificil să dialogăm cu Rusia și în ce măsură *Uniunea Europeană* și Rusia au fost mereu în tabere adverse, fie că este vorba despre dosarul sirian, unde Rusia s-a opus oricărei acțiuni a ONU, fie că este vorba despre vecinătate; desigur în raport cu Georgia, dar și cu Ucraina și Belarus, unde vedem că Rusia încearcă să își păstreze o influență asupra vechii „zone de influență” din Europa Centrală, fie că este vorba despre relațiile bilaterale între *Uniunea Europeană* și Rusia. De fiecare dată, cele două ansambluri nu reușesc nici să comunice, nici să stabilească relații de încredere stabile și durabile.

b) **Relații nestabilizate cu *Uniunea Europeană***: Acordul de Cooperare și Parteneriat (ACP) care a fost încheiat în 1995 și a intrat în vigoare în 1997 nu reușește să fie reînnoit, pentru că Rusia nu își îndeplinește obligațiile și *Uniunea Europeană* rezistă în privința propriilor sale revendicări. Summit-urile UE/Rusia sunt, de fiecare dată, foarte neproductive și constituie adevărate eșecuri diplomatice, pentru că nimic nu se întâmplă. Acestea provoacă, de altfel, diviziuni între statele membre ale Uniunii care au suferit din

Acest lucru este cu adevărat de dorit: trebuie fixate obiective clare și o metodă de lucru. Poate este necesar să distingem între rolul *Uniunii Europene* și al instituțiilor sale și rolul statelor membre.

a) Rolul instituțiilor și al Uniunii

Uniunea Europeană trebuie să continue să-și exercite rolul de putere soft (*soft power*) și de model pe care îl reprezintă regulile sale, fără a ceda deloc în ceea ce privește convingerile democratice și atitudinea față de statul de drept.

Însă ea trebuie să știe să o facă fără provocări. Nu este necesar ca UE să multiplicheze condamnările la adresa Rusiei, care trebuie să aibă timpul necesar pentru a reuși propria sa evoluție către democrație. Și știe că a restabili sau a stabili o democrație nu privește numai instituțiile, ci și constituirea unei adevărate societăți civile dinamice, a unor contraputeri în opinia publică, a unei opoziții structurate și constructive, ceea ce nu este cazul azi în Rusia. Trebuie deci să avem răbdare, dar discernământ, distingând între guverni și populația rusă.

În această privință, instituțiile europene în primul rând *Parlamentul European* trebuie să fie mai active pe tema vizelor adresându-se direct poporului rus, tinerilor ruși, întreprinzătorilor ruși, intelectualilor ruși, pentru a le spune că sunt neveniți în Europa și că suntem gata să deschidem frontierele, suprimând vizele pentru cetățenii ruși care ar dori să vină în *Uniunea Europeană*. *Parlamentul*

ropean ar trebui să fie mult mai activ în această privință și să folosească mijloacele de care dispune pentru a ameliora relațiile cu Rusia. Mai mult, trebuie lansate semnale pozitive privind stabilirea unor relații durabile cu Rusia. Instituțiile europene, inclusiv Comisia, în ciuda dificultăților și a caracterului imprevizibil și provocator al unora dintre luările de poziție ruse, trebuie să dea dovadă de înțelepciune, tenacitate și de o viziune pe termen mai lung pentru a menține o poziție deschisă și pozitivă față de Rusia, oricare ar fi rătăcirile sale.

b) Rolul statelor membre

Statele-membre sunt uneori prea divizate: avem, pe de o parte, temerile țărilor ocupate odinioară de URSS sau care au fost înrolate forțat în *Pactul de la Varșovia* și, respectiv, statele care nu au fost în această situație. Temeri sunt justificate prin imixtiunile ruse în politica internă a statelor membre, prin ingerințele susținute cu ajutorul banilor din corupție, al agenților de influență și al provocărilor, inclusiv în procesele electorale din unele state membre. Toate acestea sunt inacceptabile, dar nu trebuie să fie supraestimate: nu există azi riscul unei invazii a unei țări membre a *Uniunii Europene* de către Rusia. În această privință, trebuie salutată noua politică a guvernului polonez, condus de Donald Tusk, care a știut să facă pașii necesari pentru a privilegia viitorul, în detrimentul resentimentelor trecutului. Acest exemplu ar putea fi urmat de numeroase state membre care ar putea, măcar unele dintre ele, să încerce să liniștească Rusia, care se simte mereu - este complexul ei fundamental - încolțită și amenințată, din cauza imensității unui teritoriu greu de controlat și cu o geografie atât de particulară.

c) Este oare posibilă o „reset policy“?

O astfel de politică este dezirabilă. Ea este mai ușor de condus din partea statelor membre decât din cea a instituțiilor europene. Este mai ușor să fie condusă de câteva state membre, dacă nu sunt toate de acord. Ea ar trebui să vizeze un nou „deal“, un nou parteneriat, ce trebuie propus rușilor pentru a pune capăt suspiciunii care s-a insinuat în relațiile dintre *Uniunea Europeană* și Rusia.

Pe ce baze? Cel mai probabil, *Uniunea Europeană* ar trebui să facă gestul de a suprima obligativitatea vizelor pentru cetățenii ruși ce călătoresc în *Uniunea Europeană*.

În același timp, trebuie să fim foarte fermi în ceea ce privește respectul regulilor

economice de transparență, în materie de schimburi, investiții și funcționarea economiei. Un parteneriat global și nu numai economic ar putea permite să se pună capăt ingerințelor rusești în sânul *Uniunii Europene*, garantând în același timp Rusiei că are în *UE* și în principalele state membre parteneri fiabili, durabili și stabili, care nu vor repune relațiile în discuție cu ocazia alegerilor sau a unor evenimente particulare. Trebuie să alinăm îngrijorările Rusiei. Însă trebuie și să progresăm, bineînțeles, în satisfacerea exigențelor noastre, în ceea ce privește statul de drept, justiția și drepturile omului, dar și în materie de transparență economică și financiară.

În loc de concluzie

Am putea spune, în încheiere, că *Uniunea Europeană* ar trebui să alăie o politică mai puțin declarativă la adresa Rusiei și mai strategică, adică o veritabilă politică pe termen lung cu obiective, calendar, întâlniri, o foale de parcurs.

Trebuie să facem exact pe dos decât am făcut până acum, adică să „spunem mai puțin și să facem mai mult“. Trebuie să demonstrăm voința europeană de a ne angaja cu Rusia într-o relație durabilă și stabilă, și nu să ne mulțumim să lăsăm comerțul, schimburile de bunuri și de persoane să construiască de facto o relație de complementaritate evidentă.

Este, de asemenea, necesar ca *Uniunea Europeană* să știe să fixeze un cadru de acțiune în relațiile sale cu Rusia, cadru care să definească în mod clar limitele a ceea ce este acceptabil pentru ea și ceea ce este inacceptabil, mai ales în materie de drepturi fundamentale.

În relațiile sale cu marele vecin, *Uniunea Europeană* trebuie să deseneze un „eșichier“ clar, linii drepte stabile și vizibile, pentru a reuși să asume un joc diplomatic cu reguli cunoscute.

Poate că există aici câteva piste de reflecție pentru o nouă politică europeană la adresa Rusiei.

* Jean-Dominique Giuliani este președintele *Fundației Robert Schuman*, iar textul de față reproduce conferința pe care a ținut-o în ianuarie 2013 în fața deputaților PPE membri ai *Comisiei de Afaceri Externe a Parlamentului European*.